

CHURCHILL, SZTÁLIN ÉS HORTHY¹

1944 őszén Románia, Finnország és Bulgária kilépett a német szövetségből, kapitulált a szövetséges nagyhatalmak előtt. Mihály király augusztus 23-án Ion Antonescu tábornok miniszterelnökké kinevezését követően szembefordította Romániát Németországgal és Magyarországgal. Proklamálta, hogy „a szövetséges hadseregekkel és az ő segítségükkel, a nemzet összes erőit mozgósítva, átlépjük az igazságtalan bécsi döntéssel ránk erőszakolt határokat, hogy fel szabadítsuk Erdély földjét az idegen megszállás alól.”² A szövetséges nagyhatalmakkal szeptember 12-én Moszkvában kötött román fegyverszünet 19. cikkelye nyitva hagyta Erdély kisebb része hovatartozását. Magyarország és Románia között kitört a háború, megindult Erdélyért a végső küzdelem. Finnország szeptember 19-én kapitulált, de megőrizte függetlenségét, a Szovjetunió nem szállta meg.³ A bolgár kormány Sztocso Mosanovot Kairóba küldte, hogy az angol-amerikai szövetségeseiktől békét kérjen. Az 1944. szeptember 5-i hadüzenettel a Szovjetunió teljes joggal lépett a bolgár fegyverszüneti tárgyalásokba. Visinszkij szovjet külügyi népbiztos helyettes 1944. szeptember 22-én Moszkvában az angol nagykövetnek kifejezte kormánya tárgyalási készségét a balkáni hadműveleti övezetek elhatárolására, megerősítette: a maguk részéről tiszteletben tartják májusi megállapodásukat, miszerint „a szovjet kormány a román ügyekben, az angol kormány a görög ügyekben ragadja magához a kezdeményezést.”

Bulgária határai 1940–1944

- ¹ Az itt közölt tanulmány részlet „Egységes vagy megosztott Európa? Az Európai Tanácsadó Bizottság és a szövetséges nagyhatalmak tárgyalásai a fegyverszünetekről” című monográfiámból.
- ² Románia. Marele sacrificat al celui de al doilea război mondial. Documente. Szerk. Mocanu, Radu Marin. Arhivele Statului România. Bukarest, 1995. 249. A királyi proklamációt a kommunista Lucrețiu Pătrășcanu fogalmazta, a király bizalmasai, Ioan Mocșoni-Ștircea, Niculescu-Buzești módosításaival. Lásd: Fülöp Mihály: A román kiugrás és a fegyverszünet. Századok füzetek, 2. Budapest, 2009. 63–98.
- ³ Fülöp Mihály: A finn kivétel. Különbéke vagy fegyverszünet? Múltunk, 2009. 2. sz. 34.

A Foreign Office 1944. májustól azt szorgalmazta, hogy mielőtt az angol és a szovjet hadsereg a Balkánon egymással szembekerülne, határolják el hadműveleti övezeteiket, nehogy „frontális összeütközésbe” kerüljenek. 1944. október közepén szállt partra az angol expedíciós hadtest Görögországban. A görög (trákiai) és a jugoszláv (macedón) területeket (lásd a térképet)⁴ 1941 tavasza óta birtokban tartó bolgár kormány és katonasága kiverésére addig nem állt rendelkezésre semmilyen szövetséges erő. Az angol külügyminisztérium kénytelen volt diplomáciai egyezkedésbe kezdeni. A Foreign Office azt találta a „lehető legjobb megoldásnak”, ha a Bulgária egészét 1944. szeptemberben „felszabadító” Szovjetunió kormánya „parancsolja ki... a bolgár hadsereget Görögországból!” Az angol diplomaták 1942-1943-tól „nagyhatalmi önkorlátozásra”⁵ próbálták rávenni nagy szövetségesüket, csakhogy 1944 kora ősziére a Szovjetunió birtokon belül került Romániában és Bulgáriában, ugyanakkor az angol katonák még meg sem jelentek Görögországban. Churchill és külügyminisztere Eden alkupozíciója Sztálinnal és Molotovval szemben 1944. szeptember-októberben rendkívül gyenge. Az angol hadsereg moszkvai tárgyalásai idején még meg sem szerezte a „befolyási övezetét”, így hát aligha lehetett bármin is „osztzkodni”, míg a Vörös Hadsereg Romániában és Bulgáriában a győztes jogán azt tehetett, amit akart. A Foreign Office diplomatái a hadműveleti térségek elhatárolására vonatkozó tárgyalások kezdeményezésével a gyakorlati megoldást keresték a Szovjetunió távoltartására Görögországtól. A két „öreg imperialista”,⁶ Sztálin és Churchill érdekszférákban, vagy befolyási övezetekben gondolkodott. A Gazda⁷ Edent 1941. decemberben, Moszkvában a Molotov–Ribbentrop paktum Hitler-ellenes változatának elfogadására próbálta rávenni és ehhez a felfogáshoz tért vissza, amikor 1944. szeptember 22-én akceptálta az angol javaslatot a balkáni hadműveleti övezetek elhatárolására. Nem lehetett ugyanis kizárni, hogy Nyugat-Trákiában és Kelet-Macedóniában, ahol hadseregeik először találkoztak, katonai incidensekre kerül sor közöttük. Churchill és Eden ezt mindenképpen el akarta kerülni. Angol-szovjet ütközés a Balkánon tudniillik jóval nagyobb méretű összecsapás árnyékát vetíthette előre – Németországban. Az angol vezérkari főnökség⁸ 1944. szeptember 27-én, egy hónappal a fegyverszünet megkötése előtt parancsot adott a szófiai Szövetséges Ellenőrző Bizottság angol katonai miszsiójának Bulgáriába küldésére.⁹ A bolgár „megszállók” a partraszállásnál az angol haditengerészet egyik felderítő csoportját (DANARM) Nyugat-Trákiában, Dedeagacs (Alexandropulosz) kikötőjénél elfogták, és katonai őrség alatt házi őrizetbe helyezték.¹⁰ Az incidens a háború során először hozta közel a szovjet–angol katonai konfliktus lehetőségét.

Guszev londoni szovjet nagykövet az Európai Tanácsadó Bizottság fórumán 1944.

⁴ A térkép Sebők László munkája.

⁵ Self-denying device

⁶ Vojtech Mastny kifejezése

⁷ Sztálint hívták így közeli elvtársai egymás között.

⁸ Chiefs of Staff C.O.S.

⁹ National Archives, Kew, United Kingdom, korábban Public Record Office Foreign Office FO 371.43614 British Mission to Bulgaria, 5–28. September 1944. C.O.S. No. 5436 to Allied Forces Head Quarter (AFHQ), Caserta.

¹⁰ Cabinet CAB 120/158-166 Operation Tolstoy-Bulgarian Armistice Suprem Allied Commander in Chief SACMED (Földközi tengeri Szövetséges főparancsnok) távirat a felderítő egység (DANARM) 1944. szeptember 18-i trákiai partraszállásról.

szeptember 12-én javasolta a bolgár és a magyar fegyverszüneti feltételek megvitatását. A magyar fegyverszünet kérdése a balkáni angol-szovjet hatalmi versenyfutás legélesebb szakaszában került a szövetséges tárgyalások napirendjére. Náday tábornok szeptember 23-án Horthy megbízásából a szövetségesek casertai főhadiszállására érkezett. Ezt követően terjesztette az angol és az amerikai képviselő a londoni Európai Tanácsadó Bizottság elé a Magyarországra vonatkozó fegyverszünet tervezetét. Horthy Miklós az előzetes fegyverszüneti feltételek elfogadását, kiugrási kísérletét az angol miniszterelnök moszkvai látogatásának idejére időzítette. Churchill és Eden százalékos¹¹ alkujának ezért egyetlen szálát fejtem fel, mégpedig a bolgár fegyverszünettel összefüggő tárgyalásokat, amelyek keretében szóba került a magyar kérdés.

A „SZÁZALÉKOS EGYEZMÉNY”

A Három Nagy, a Szovjetunió, az Egyesült Államok és Nagy-Britannia egysége 1943-1944 fordulójára kovácsolódott össze. Churchill Moszkvába utazását, a kétoldalú angol-szovjet különtárgyalás kezdeményezését azzal indokolta – az elnökválasztás miatt a megbeszélésekről hiányzó – Rooseveltnek, hogy nem a háború általános menetéről, a jövő béke kérdéseiről döntenek, hanem Sztálinnal csupán a Szovjetunió Japán elleni hadba lépését és a szövetséges nézeteltérések középpontjába került lengyel kérdést vitatja meg. Az elnök október 4-én megerősítette a miniszterelnöknek, hogy az Egyesült Államok nagyhatalmi státusából fakad globális felelősségvállalása, és ezért nem kötelezheti el magát az angol-szovjet lengyel, vagy balkáni megállapodások ügyében, majd a Három Nagy következő konferenciáján hozzanak ezekről közös döntést. Roosevelt Harriman nagykövetet arra utasította, hogy megfigyelőként vegyen részt a megbeszélések egy részén, döntéshozatali jog nélkül. Az elnök, mielőtt az angol küldöttség Moszkvába érkezett, ezt Sztálin tudomására hozta. Churchill tárgyalási pozícióját Roosevelt tovább gyengítette.

A második világháború történetének angol-szovjet „balkáni érdekszféra felosztásaként”, „százalékos” alkuként elhíresült tárgyalásaira Moszkvában 1944. október 9-e és 18-a között került sor. Sztálin az első nap, hétfő késő éjszakáján, a nyitó beszélgetésen maliciózan rögtön megjegyezte: a Quebec-i amerikai-angol csúcstalálkozó után joggal tételezi, hogy „az angol miniszterelnök az elnökkel közösen kialakított álláspontját képviseli.” Churchill kényszeredetten cáfolta. A Faragho-misszió Moszkvába érkezéséről Churchill és Eden tudomást szereztek, a Kreml egyik szalonjában össze is futottak az ott várakozó magyar küldöttekkel. Váratlanul a bolgár fegyverszünet mellé a magyar megkötése is napirendre került. A brit „imperialista” a beszélgetésen

¹¹ CAB 120/158-166 Operation „Tolstoy”: conference between the Prime Minister and Marshal Stalin in Moscow, PREM 3-434/12, 8368, FO 371. 39255 Operation Tolstoy-Bulgarian Armistice, orosz jegyzőkönyvei: O. A. Rzsesevskii: ОПЕРАЦИЯ „ТОЛСТОЙ”. ВИЗИТ У. ЧЕРЧИЛЛИЯ В МОСКВУ В ОКТЯБРЕ 1944 г. Operacia „Tolstoi”. Vizit W. Churchillja v Moskvu v oktyabre 1944. g. Novaia i noveisaia istoria 2003. No. 10. 104–122. forrásközlései alapján az 1944 október 9-i tárgyalás, illetve. Staraja Plosad. Vestnik Archiva Prezidenta Rossijskoj Federacii, „Zanjatszja Podgotovkoj Buduscsevo Mira” (A jövő béke előkészítése. Dokumentumok.) 1995. Nr. 4. 114–157. az 1944. október 14-i, 17-i tárgyalások. Az irodalom legfontosabb tételeit lásd a forrásokról szóló fejezetben.

a Tengely-csatlós államokat a következőképpen osztályozta: „egyesek az oroszoknak, mások nekünk visszatartóak... Magyarország kérdése nagyon fontos. Remélem, a szovjet katonák hamarosan Budapesten lesznek.” Az angol miniszterelnök különösen Görögország iránt tanúsított érdeklődést. Remélte, ebben az országban Nagy-Britanniának döntő szava lesz, míg Románia sorsának rendezését teljes mértékben orosz ügynek tekintette. Megerősítette májusi Görögországra és Romániára vonatkozó megállapodásukat, ami szerinte az „általános békéhez vezet”. Sztálin élénken helyeselt, teljes mértékben egyetértett Churchill javaslatával. A szovjet diktátor szerint ugyanis Görögország a Nagy-Britannia szempontjából a létfontosságú kommunikációs vonalat biztosítja a Földközi-tenger keleti medencéjében. Az angol miniszterelnök a beszélgetés ezen a pontján mutatta meg Sztálinnak az elhíresült „százalékos táblázatát”. Churchill úgy vélte, ha diplomáciai nyelven fogalmazná meg a papír fecnire felírt számokat, az Európa befolyási övezetekre osztását jelentené. Egy ilyen javaslat bizonyosan komoly megrázkódtatást okozna Roosevelt elnöknek- fűzte hozzá.

Note written by S.A. during
confer with Marshal Stalin at the Kremlin 16.9
1944. Attached is Under Secretary's translation. (See
p. 10, 11, 12. - The added table?)

Romania	Russia	90%
	the other	10%
Greece	G. Republic	90%
	the other	10%
Yugo. Slavia		50/50%
Hungary		50/50%
Bulgaria	Russia	75%
	the other	25%

Churchill miniszterelnök 1944. október 9-i „táblázata”¹²

¹² PREM 3-434/12, 8368. A feljegyzést oroszra lefordítva adta át a Kremlben Sztálinnak, aki egyetértése jeleként kék filctollával kipipálta. Szovjet szempontból nézve Románia esetében a szovjet részesedés 90%, Görögországban 10%, Jugoszláviában 50%, Magyarországon 50 %, Bulgáriában 75%.

A miniszterelnök „táblázatának” jelentését úgy magyarázta, hogy az a Szovjetunió és Nagy-Britannia közötti befolyás megosztását tartalmazza Romániára, Görögországra, Jugoszláviára és Bulgáriára.¹³ Sztálin rögvést alkudozni kezdett: „a 25 %, amit Angliának szánunk Bulgáriában, nincs összhangban a táblázat többi számával”. A Gazda, ha törik, ha szakad a bulgáriai szovjet befolyás 90%-ra emelése mellett kardoskodott. Churchill válaszul fölemlegette, hogy az első világháborúban a bolgárok gyalázatosan viselkedtek Nagy-Britanniával szemben, megtámadták Romániát, a második világháborúban pedig mérhetetlenül kegyetlenül bántak a délszlávokkal és a görögökkel. Ezek után nem megengedhető, hogy a bolgárok a győztesek asztalához üljenek. Sztálin rálicitált: „természetesen Bulgáriát meg kell büntetni”. Eden megragadta az alkalmat és közbevetette: „Romániában csak megfigyelők vagyunk, Bulgáriában többet szeretnénk.” Churchill nagyvonalúan az érdektelent játszotta: „fűtyülök Bulgáriára” – mondta megvetően. Azt állította, hogy a balkáni angol-szovjet befolyás megosztása meg fogja akadályozni, hogy a félszigeten, ideológiai alapon polgárháborúk törjenek ki: „a szövetséges nagyhatalmak nem engedhetik meg a balkániaknak, hogy háborúznak egymással. Ha az európai háborút győzedelmesen akarják befejezni, hatalmukkal és tekintélyükkel élve csírájában el kell fojtaniuk minden balkáni viszályt. A Három Nagy döntései kötelezőek a balkáni népekre nézve.” Churchill azt bizonygatta, hogy Nagy-Britannia nem ragaszkodik a jugoszláv, a görög, vagy az olasz királyhoz: a népek „a monarchia fennmaradásáról, vagy megszüntetéséről békeidőben rendezzenek népszavazást, szabadon döntsenek az államformáról”. Az angol–amerikai–francia csapatok Észak-Olaszországban átveszik a hatalmat. Churchill arra szólította fel a szovjet diktátort, hogy fékezze meg az olasz kommunistákat, ne okozzanak zűrzavart, mert lázadásuk a szövetséges katonákkal való összeütközésekhez vezetne. Az angol miniszterelnök bírálta Roosevelten engedékenységet az olaszokkal szemben, amit elnökválasztási kampányának tulajdonított, hiszen pl. New York államban sok olasz szavazója él. Sztálin emlékeztette Churchillt arra, hogy Olaszországban nem állomásoznak szovjet katonák, erő híján bajosan tudnának az olasz kommunistákra hatni, ellentétben Bulgáriával, ahol meg tudják mondani a kommunistáknak, mit tegyenek.¹⁴

Hétfőn este Moszkva egyik legfontosabb békecélja, a világóceánra és a meleg tengerekhez kijutás is szóba került. Churchill elhatárolta magát Disraeli és Curzon¹⁵ politikájától. Sztálin a „szovjetellenes” 1936-os montreux-i egyezmény felülvizsgálatát igényelte, mivel Törökország „torkon ragadhatja a Dardanellák, a szorosok elzárásával hajózásukat és kereskedelmüket”. Churchill úgy látta, hogy – a teheráni szövetséges felhívás ellenére – a törökök azért nem léptek oldalukon a háborúba, mert rettegtek a németektől. Sztálin megállapította, hogy Románia és Bulgária kapituláció-

¹³ Churchill az orosz jegyzőkönyv tanúsága szerint szóbeli expozéjában kihagyta a Magyarországra utalást, noha táblázatában 50%-ot tüntetett fel. Ez is azt mutatja, hogy a beszélgetésre a Foreign Office előkészítő iratai alapján készült fel, csupán a százalékos vázlata készülhetett október 9-én este nagy hirtelen, ahogy később említette: „az angol kormány és parlament jóváhagyás nélkül.”

¹⁴ O. A. Rzsesevskii: ОПЕРАЦИЯ „ТОЛСТОЙ”. ВИЗИТ У. ЧЕРЧИЛЛЯ В МОСКВУ В ОКТЯБРЕ 1944 г. Operacia „Tolstoi”. Vizit W. Churchillja v Moskvu v oktyabre 1944. g. Novaia i noveisaia istoria 2003. No. 10.

¹⁵ Disraeli az 1878-as berlini konferencián, Curzon az első világháború után akadályozta meg Oroszország illetve Szovjet-Oroszország kijutását a tengerekhez.

ójával a német veszély már megszűnt. Törökország ugyan „ki ellen összpontosított 26 hadosztályt Trákiában”¹⁶ – kérdezte gúnyosan. Az angol miniszterelnök Törökország ellenségének Bulgáriát tartotta. A bolgár hadsereg a németektől új, francia eredetű fegyverzetet kapott. Ennek tulajdonította a török hadsereg készülődését. A százalékos befolyás megosztását Sztálin és Churchill külügyminiszterekre bízta.

A BOLGÁR CSAPATVISSZAVONÁS ÉS HORTHY KIUGRÁSI KÍSÉRLETE

A külügyi népbiztos – Majszkij tolmácsolásával zajló – október 10-i, keddi tárgyalásán megpróbálta rögvést felvetni a magyarországi szovjet befolyás mértékét. Sztálin–Churchill 50 százalékával szemben 75% szovjet részesedés elérésére utasította. Molotov görcsösen ragaszkodott ahhoz, hogy a Gazda instrukcióit végrehajtsa: 75 %-ot kért a Szovjetuniónak Bulgáriában, Magyarországon, és Jugoszláviában egyaránt. A külügyi népbiztos hivatkozott a legfelsőbb főparancsnok, Sztálin érvelésére, miszerint a Vörös Hadsereg katonái Magyarországon súlyos veszteségeket szenvedtek, aligha értenék meg, ha a harcokban részt sem vevő szövetségesei egyenlő részt kérnének a magyar fegyverszünet ellenőrzésében. Molotov bejelentette, hogy a Szovjetuniónak nincsenek területi követelései Magyarországgal szemben. Elsősorban abban érdekelt, hogy Magyarország, mint „szomszédos ország soha többé ne álljon az agresszor oldalára.”

Eden félresöpörte a magyar kérdést. Azonnal a Nagy-Britanniát egyedül érdeklő bolgár fegyverszünetre terelte a szót. Kormánya nevében elégedetlenségét fejezte ki a szovjet politikával kapcsolatban, mivel az egész Balkánon kész tények (fait accompli) elé állítják őket. Az egyik ilyen sérelem azzal érte Nagy-Britanniát, hogy Tito, akit a Royal Air Force és a Royal Navy mentett Vis szigetére, megkérdezésük nélkül titokban Moszkvába utazott. A partizánvezér küldöttségük érkezésének napján az angolok számára elfogadhatatlan egyezményt kötött a legyőzött Bulgáriával a bolgár csapatok a szövetséges Jugoszlávia területén való mozgásáról és harci tevékenységéről. Eden felrótta a bolgár kormánynak, hogy úgy bánt az angolokkal, mintha ők megnyerték, Nagy-Britannia pedig elvesztette volna a háborút. Az angol tiszteket a bolgár hatóságok parancsára Észak-Görögországban házi őrizetbe vették.¹⁷ Eden követelte Molotovtól: a szófiai szovjet marsall¹⁸ parancsolja meg a bolgároknak, hogy míg vissza nem vonják csapataikat Görögországból, kellő tisztelettel bánjanak az angol tisztekkel, a következő partraszállásnál nem szeretné tiszteit börtönben viszont látni.¹⁹ Molotov Sztálin instrukciói nélkül nem volt hajlandó eljárni az ügyben. Arra hivatkozott, hogy az incidens görög területen történt, ahol a szovjet kormány nem avatkozhat be. A szovjet külügyi népbiztos viszont elismerte: addig nem köthetnek

¹⁶ Törökország Isztanbultól északra található, európai részén. Lásd a térképet.

¹⁷ Az említett DANARM incidens

¹⁸ Tolbuhin. Eden emlékirataiban ezt írja: „Ez volt az igazi harc, és ebben nem engedhettem” (this was the real battle and I could not and would not give way.) Anthony Eden: The memoirs of Anthony Eden, Earl of Avon. 2. The Reckoning. Houghton Mifflin Company, Boston, 1965. 481.

¹⁹ Az angol vezérkar (C.O.S.) 1944. szeptember 18-án, a DANARM felderítő egység elfogásának napján értesítette partraszállási terveiről a Vörös Hadsereg vezérkarát.

fegyverszünetet Bulgáriával, amíg a szövetséges államok területéről csapatait vissza nem vonja. Molotov képmutató módon kijelentette: „Bulgáriát a Szovjetuniónak és a szövetségeseknek okozott károkért, a háború alatt elkövetett bűneiért felelősségre fogják vonni. Móresre tanítják a bolgárokat, nehogy azt higgyék, ők győztek. A szövetségesek a győztesek”.²⁰

A két külügyminiszter között éles vita bontakozott ki arról, hol és ki állítsa össze a bolgár fegyverszünetet? Eden az 1943 végén az európai fegyverszünetek kidolgozására létrehozott londoni Európai Tanácsadó Bizottságot részesítette előnyben, mert így látta biztosítotttnak John Winant amerikai nagykövet részvételét. Molotov a „moszkvai bizottságot”, vagyis valójában magát ajánlotta. A külügyi népbiztos Harriman amerikai és Clark-Kerr angol nagykövet „moszkvai bizottságban szerzett felbecsülhetetlen tapasztalatára” hivatkozott, akik 1944. szeptemberben egyszerűen rábólintottak a román és a finn fegyverszünet valamennyi, Molotov által támasztott feltételére. Eden a bolgár fegyverszüneti tárgyalások Londonból Moszkvába helyezésébe csak akkor egyezett volna bele, ha – az amerikaiakkal²¹ együtt- egyenlő részt kapnának a szófiai Szövetséges Ellenőrző Bizottságban a Németországgal folytatott háború befejezése utáni időszakban. Molotov Olaszország és Románia példáját hozta fel: Rómában az angolok, Bukarestben a szovjetek irányították a Szövetséges Ellenőrző Bizottságot, egyetlen felelőse volt a fegyverszünet ellenőrzésének. „A gyakorlat megmutatta, ez az eljárás megfelelő. Amennyiben Bulgáriában három felelőse lesz az ellenőrzésnek, ahogy azt az amerikaiak szeretnék, az csak zűrzavart és egymás közötti súrlódásokat okozna a szövetségesek között”- emlékeztetett Molotov arra az érvelésre, amit 1943-1944 fordulóján, az olaszországi fegyverszünet ellenőrzésében való teljes jogú szovjet részvétel ellen hoztak fel szövetségesei. Eden Németországra hivatkozott, ahol a Három Nagy egyenlő mértékben tervezte részvételét a kapituláció ellenőrzésében. Arra is emlékeztette Molotovot, hogy Romániában Nagy-Britannia egyszerű megfigyelő szerepet játszott. Bulgáriában ennél többet akartak. Az angol külügyminiszter ugyanakkor- a Vörös Hadsereg és a szovjet katonai kormányzat bulgáriai jelenléte okán- beletörődött abba, hogy a Szövetséges Ellenőrző Bizottságban szovjet főtiszt elnököljön. A külügyi népbiztos gúnyosan megjegyezte, hogy szovjet elnöklés 100%-ot jelent, ő ennél kevesebbet, 90 %-részesedést kért. Molotov kifejtette, hogy az Európai Tanácsadó Bizottság londoni fórumán 1944. szeptember 12-én megállapodtak abban, hogy Németországot angol, amerikai és szovjet megszállási övezetre osztják, Bulgária esetében szó sem lehet erről. Ha Bulgáriát hármass ellenőrzés alá helyeznék, az angolok és az amerikaiak részesedése 33% lenne, a szovjet- a SzEB elnökség miatt- 34%-ra rúgna. Molotov tolmácsolta Edennek Sztálin óhaját, miszerint ha Bulgáriában angol részről elismernék 90% -os befolyásukat, minden további kérdésben könnyen egyetértésre fognak jutni. Felajánlotta, hogy Tolbukhin marsall, mint a Fekete-tengeri, és Wilson tábornok, a Földközi-tengeri térség főparancsnoka írja alá a bolgár fegyverszünetet, feltételeit Londonban, az Európai Tanácsadó Bizottság fórumán vitassák meg. Ezzel elismernék, hogy Nagy-Britannia három éve visel hadat Bulgária ellen, a

²⁰ Uo.

²¹ Philip E. Mosely amerikai diplomata kompromisszumos javaslatként terjesztette elő az Európai Tanácsadó Bizottság 1944. szeptember 25-i ülésén. National Archives and Record Administration, College Park, Maryland. NARA RG 43. Records of the European Advisory Commission and of Philip E. Mosely US Political Advisor thereto

Szovjetunió viszont Fekete-tengeri hatalom. Molotov kinyilvánította a Szovjetunió érdektelenségét a görög ügyekben, cserében azt várta, hogy Nagy-Britannia érdektelenséget tanúsítson a Fekete-tenger térségében és Bulgária esetében. Eden úgy vélte, a Fekete-tenger nem más, mint egy „szovjet tavacska”, a bolgár ügyekben pedig Nagy-Britannia „alig érdekelt.” Az angol külügyminiszter párhuzamot vont a bolgár és a román helyzet között: a fegyverszünet ellenőrzésben, Romániában a szovjetek által angoloknak felajánlott befolyás, vagyis a 10%, a gyakorlatban semmivel egyenlőnek bizonyult. Eden nem akarta a bolgár tárgyalásokat elhúzni, azonnali cselekvést sürgett. A két külügyminiszter egyedül abban értett egyet, hogy Jugoszláviában befolyásuk hasonló léptékű.²²

A tárgyalásaik másnapján, október 11-én, szerdán Molotov elfogadta Bulgáriára és Magyarországra a Szövetséges Ellenőrző Bizottság amerikai formuláját (ezt 80 % befolyásként értelmezte). A háború idején a SzEB „szovjet” bizottságként működött, az ellenségeskedések befejezésével eszerint „szövetségessé”, vagyis szovjet- angol-amerikaivá alakult volna. A fegyverszünet megkötésének előfeltételeként elrendelték a megszállt területek kiürítését. Tolbuhin marsall megparancsolta a bolgár kormánynak csapatai visszavonását Görögországból és Jugoszláviából. Ezzel a legfontosabb angol követelésnek tettek eleget. Amikor Harriman amerikai nagykövet a Kremlben a külügyminiszteri megbeszélések ezen a pontján a tárgyalóterembe lépett, az elégedettségtől sugárzó Edennel találkozott. A csapatok visszavonásával a szovjet befolyást visszaszorították a bolgár határok mögé a Földközi-tenger keleti medencéjéből, az Égei-tenger mellékéről, a Dardanellák közeléből!

Eden –ahogy egy évvel korábban Moszkvában, az Európai Tanácsadó Bizottság megalapításánál- úgy érezte, hogy diplomáciai győzelmet aratott. A szovjetek parancsolták ki a bolgár csapatokat Trákiából; a háború befejeztével a Szövetséges Ellenőrző Bizottság egyenjogú tagokkal fog működni; a fegyverszünetet aláírja Wilson tábornok is, a Földközi-tengeri szövetséges főparancsnok nevében; a tárgyalásokat Londonban, az Európai Tanácsadó Bizottság fórumán fejezik be, az amerikai képviselővel együtt véglegesítik, mi több, a londoni bizottság közös, európai békét tervező munkájának élénkítésére is ígéretet kapott. Az angol külügyminiszter „több angol befolyást akart” és kapott (20%) Bulgária esetében, mint a román fegyverszünet ellenőrzésében (10%). Az engedmény értékét növelte, hogy eredetileg maga Sztálin jelentette be 90%-os bolgár érdekeltségüket. Eden évtizedekkel később úgy emlékezett erre vissza, hogy „elértük azt, amit akartunk, szinte minden pontban” (we obtained what we wanted on almost all points), vagyis „céljaik 90 % -át”.²³ Az angol külügyminiszter nem szerette a „számháborút”. Molotov ugyanakkor szívósan érvelt a Gazda 90 %-os bulgáriai, 75%-os magyarországi szovjet befolyási célja mellett. A szovjet kormány az angol-szovjet alku következtében szabad kezet kapott Romániában, a háború alatt Bulgáriában és Magyarországon is. Románia és Görögország sorsát egymáshoz kapcsolták. Sztálin ezt úgy értelmezte, hogy amit Nagy-Britannia megtesz Athénban (a görög kommunista felkelés leverése), a Szovjetunió megteheti Bukarestben (Groza hatalomra juttatása). Budapesten és Szófiában a háború után elvileg a szovjetekkel egyenjogúan szólhattak be az ügyekbe az amerikai és az angol katonai misszió tagjai. A Jugoszláviában az

²² PREM 3-434/12, 8368.

²³ Anthony Eden: The memoirs of Anthony Eden, Earl of Avon. 2. The Reckoning. Houghton Mifflin Company, Boston, 1965. 481-487.

egyenlő részesedést az jelképezte, hogy Tito tárgyalni hívta Subasicot. A jaltai találkozó idejére már a (kérszéletűnek bizonyuló) egyezséget is aláírta vele.

Harriman megjelenése háromoldalúvá bővítette a külügyminiszterek tanácskozáását. Molotov átadta Edennek és az amerikai nagykövetnek Horthy táviratát. A szovjet külügyi népbiztos bejelentette: a magyar fegyverszüneti delegáció aznap, október 11-én, szerdán hajnalban aláírta a – bolgárral²⁴ azonos szövegű – előzetes fegyverszüneti feltételeket: „Magyarország köteles kiűriteni minden csehszlovák, jugoszláv és román területet, amelyeket az 1937. december 31-i állapot óta szerzett és birtokában tart, köteles visszavonni az összes magyar csapatokat és köztisztviselőket. A kiűritésnek 10 napon belül meg kell történnie. Kezdő időpontnak az a nap számít, amikor a magyar kormány megkapta a nyilatkozatot. A kiűrités megfigyelésére és ellenőrzésére a három szövetséges kormány szövetségközi bizottságot küld orosz elnöklet alatt. Magyarország kötelezi magát, hogy azonnal megüzeni Németországnak a háborút, a szovjet kormány pedig kijelenti, hogy ehhez csapataival kész segítséget nyújtani.”²⁵ Molotov Horthy kérését tolmácsolta, hagyjanak időt a magyar kormánynak csapataik Budapestre rendelésére, mert a németek zsidó pogrommal fenyegetnek. A külügyi népbiztos elmondta, hogy a Faragho-misszió Budapestről távozásának pillanatában 4-5 ezer Gestapós, két német hadosztály és Volksdeutsche (népi német) egységek állomásoztak a fővárosban. Molotov csodálkozásának adott hangot: „a magyar hatóságok még arra is képtelenek, hogy megakadályozzák a pogromot?” A szovjet kormány nevében biztosította a magyar küldöttséget, hogy kész lépéseket tenni a tömegmészárlás megelőzésére. „A szovjet kormány ezért hajlandó teljesíteni a magyar kívánságokat, utasítani a szovjet főparancsnokságot: a magyar főparancsnoksággal egyezzen meg a magyar csapatok harcvonalból kivonásáról, mialatt a Vörös Hadsereg leállítja előrenyomulását.” A szovjet kormány, amennyiben a „moszkvai bizottságnak” (Molotov, Harriman, Clark-Kerr) nincs ellene kifogása, a szövetségesek közötti fegyverszüneti tárgyalásokat rögvest, vagyis másnap, október 12-én, csütörtökön el szeretné kezdeni. A Magyarországra vonatkozó szovjet fegyverszüneti javaslat alapjaként a román fegyverszüneti egyezmény szövegét vették. Molotov kérte az amerikai nagykövetet, tüstént értesítse kormányát a tárgyalások megkezdéséről. Harriman megdöbbenésében elsősre nem is fogta fel, miről is van szó? Molotov lassan, tagoltan megismételte: szövetségei egyetértése esetén a szovjet kormány helyt adna Horthy kérésének, hogy a Vörös Hadsereg előrenyomulását állítsák le. Horthy a választ aznapra, vagyis október 11-ére, szerdára kérte. Molotov újra megkérdezte Harrimant, megnyithatják-e a szövetségesek közötti, Magyarországgal kötendő fegyverszüneti egyezményről a tárgyalásokat? A külügyi népbiztos másnap, október 12-re, csütörtökre indítványozta a fegyverszüneti tárgyalásokat, ugyanis szövetséges közti, szovjet- angol-amerikai bizottságot kül-

²⁴ Molotov 1944. október 6-án, az angol küldöttség Moszkvába érkezése előtt közölte a két szövetséges nagykövettel, hogy szovjet szempontból a bolgár fegyverszünet kidolgozása prioritást élvez. Lásd: Iratok a magyar-szovjet kapcsolatok történetéhez 1944. október–1948. június. Dokumentumok. Szerkesztette: Vida István, bevezetőt írta: Baráth Magdolna. Budapest. 2005. 32. Visinszkij 1944. október 2-án kérte Clark-Kerr angol nagykövettől, hogy a magyar tárgyalást helyezték át a „moszkvai” bizottsághoz. CAB 122 Armistice terms: Italy, Germany, Finland, Roumania, Bulgaria, Hungary

²⁵ Juhász Gyula: Magyarország külpolitikája 1919–1945. Budapest, 1988. 437–439.

denének Magyarországra. Ez nem annyira a kormányok, mint a nagykövetek ügye.²⁶ Eden közbevetette, hogy a Vörös Hadsereg támadásának megállítását alapvetően a szovjet főparancsnokságnak kell eldöntenie. Az angol kormány részéről egyetértett vele. Harriman felocsúdva meglepetéséből, szintén úgy vélekedett, az Egyesült Államok kormánya nem fog akadékoskodni. Eden nem akart belebonyolódni a magyar kérdés taglalásába. Sürgősen visszaterelte a szót a bolgár előzetes fegyverszüneti feltételek teljesítésére és a szövetséges misszió azonnali Szófiába küldésére.

A külügyminiszterek, éppen úgy, mint előző év októberi, moszkvai találkozójukon, a nagy sietségben most sem tisztáztak megnyugtató módon egyetlen egy kérdést sem. A magyar fegyverszüneti küldöttség küldetése, Faragho október 14-i, szombati tiltakozása a Maniu gárdák észak-erdélyi atrocitásai miatt mégis kézzel fogható eredménnyel járt. A szovjet katonai hatóságok 16-án, hétfőn reggel utasították ki Kolozsvárról a román katonai és közigazgatási hatóságokat, nyilván abban a reményben, hogy hozzájárulnak a magyar kiugrás sikeréhez.²⁷ A State Department balkáni szakértője hónapokkal előbb megjósolta a román fegyveres erők magatartását a magyar lakossággal szemben.²⁸ Az angol külügyminiszter úgy tartotta, hogy Magyarországon a Szovjetunió a „döntő szó”. A magyar fegyverszüneti egyezmény kidolgozásában Moszkva vette át a kezdeményezést.

A magyar kérdés Churchill elutazása előtt, október 17-én, kedden késő este, a szovjet-angol megbeszélések befejezésekor újra terítékre került. Az angol miniszterelnök elővette kedvenc témáját és egyenesen megkérdezte Sztálintól: „illeszkedne az orosz elképzelésekbe, ha Lengyelországot, Csehszlovákiát, Magyarországot és Ausztriát egy államcsoportban egyesítenék?” A Köztes Európa országai amúgy, 10-15 valutára széttagolva, vámhatárokkal szétszabdalva nyilvánvalóan életképtelennek bizonyulnak. Nincs más út, mint az európai államok gazdasági egyesítése vámunió formájában. Sztálin kétségbe vonta az egyesítés lehetőségét, mert a háborút követő három-négy évben Magyarország, Csehszlovákia és Lengyelország bizonyosan a túlfűtött nacionalizmus gőzében fog élni. A kisállamok leghőbb kívánsága saját nemzeti életük berendezése lesz. Nemzeti jogaik csorbítását látnák, hevesen szembeszegülnének minden olyan törekvéssel, amely más országokkal egyesülésre készítené őket, aligha egyeznének bele önszántukból a vámuniós elképzelésekbe. A háború befejezését követően az első években a teljes nemzeti élet akadály nélküli kiteljesítésének óhaja fog felülkerekedni. Hitler rendszere szabadtotta el a nemzeti érzelmeket. Jugoszlávia erre a legjobb példa: horvátok, ezen felül a montenegróiak, a szlovének, a szerbek, a kisebb nemzetiségek mind saját önállóságuk elismerését követelik. Az első világháború eredménye az lett, hogy gyenge, nyomorult kis államokat hoztak létre, amik aztán csődbe is jutottak, mert létrehozásuk megalapozatlan volt. Most nem kellene a másik végletbe esni, a kis népeket egymással egyesülésre készíteni. Nehéz elképzelni, hogy a csehek és a magya-

²⁶ Molotov arra utalt, hogy a moszkvai szövetséges nagykövetek már vele együtt részt vettek a román és a finn fegyverszüneti tárgyalásokon

²⁷ In Semenova, L.E: *Materiali dvustoronnej kommissii istorikov Rossii i Rumunii*. (A 10. Szovjet román történész vegyes bizottság 2005. október), Moszkva 2007: Pokivailova, Tatjana: *Transilvanskij vopros ha zaversajuscsem etape Vtoroj mirovoj vojni*. 94–95. Faragho október 14-i és 23-i szóbeli jegyzéke Kuznyecov vezérőrnagynak.

²⁸ Cloyce Kenneth Huston 1944. április i feljegyzését idézem A román kiugrás és a fegyverszünet című írásomban. Századok füzetek, 2. Budapest, 2009. 78–79.

rok, mi több a csehek és a lengyelek, közös nyelvet találjanak. Sztálin ezért óvakodott attól, hogy az államok egyesülését egyáltalán szóba hozzák, ámbátor teljesen kizárni ezt az eszmét a jövőre nézve nem lehet. Eden emlékirataiban utólag is berzenkedett a szovjet diktátor borúlátó víziója ellen: „a lengyelek, a csehek, a magyarok összefogását akadályozó nacionalizmusra hivatkozás csupán ürügy a részéről”²⁹ 1944. október 17-én este, a Kremlben, viszont nem mert szembeszállni a Köztes Európa megosztottságát, a *divide et impera* elvének alkalmazását igazoló sztálini fejtegetésekkel.

Az angol miniszterelnök érdeklődésére Sztálin elmondta, hogy Horthyt a németek letartóztatták,³⁰ majd hirtelen meglepő javaslattal fordult hozzá: „Úgy hallotta, Churchill magasnak találja a 400 millió \$ jóvátételt, amit Magyarországnak meg kell fizetnie? Megkérdezné, el tudná fogadni 300 millió \$ összeget, amiből Szovjetuniót 200 millió, 100 millió a többi, magyar agressziót elszenvedett szövetségest illetné?” Churchill és Eden nem ellenkeztek, de beleegyezésüket – a jóvátételt határozottan ellenző-amerikaiak állásfoglalásától tették függővé.³¹ A moszkvai tárgyalások ezzel a méla akkorddal zárultak.

A BALKÁNI ÉRDEKSZFÉRA-MEGOSZTÁS KÖVETKEZMÉNYEI

Churchill és Eden Moszkvából fellelkesülve tértek vissza Londonba. A Foreign Office igazolva látta politikáját. Eden titkára, Pierson Dixon az általános vélekedést fogalmazta meg naplójában: „a szovjet-angol jó viszony könnyebbé teheti a megoldatlan kérdések kezelését.”³² Október 27-ről 28-ra virradó éjszaka a Kremlben, Tolbukhin marsall a szovjet és Gammell brit tábornok a Földközi-tengeri szövetséges főparancsnokság nevében aláírta a bolgár fegyverszünetet.³³ Grigore Niculescu-Buzești román külügyminiszter, két nappal Churchill elutazása után, 1944. október 20-án Vinogradov, a Szövetséges Ellenőrző Bizottság szovjet alelnöke panaszlistáját kapta meg a fegyverszünet „szabotálásáról”. A tábornok azt vetette a román kormány szemére, hogy nem hajtotta végre a szovjet területen atrocitásokat elkövető háborús bűnösök letartóztatását. A hadsereg szovjetek által megvádolt vezetői a Magyarországon harcoló egységeket irányították. Vinogradov a román jóvátételi szállítások elmaradását is kifogásolta. A szovjet tábornok november 2-án követelte a német és magyar állampolgárok internálását és vagyonuk zár alá helyezését. Válaszul a fegyverszünet végrehajtásáért felelős bizottság román elnöke, Ion Christu, testülete valamennyi tagjával egyetemben lemondott tisztségéről. Helyét, Nicolae Titulescu egyik munkatársa, Savel Rădulescu vette át. A kormányt átszervez-

²⁹ Anthony Eden i. m. 488.

³⁰ Sztálin úgy vélte, Horthy Szálasi kinevezésével politikai öngyilkosságot követett el (он политически растерял себя). Lásd: Korom Mihály: Magyarország ideiglenes nemzeti kormánya és a fegyverszünet (1944–1945). Budapest, 1981. 326.

³¹ Staraja Plosad. Vestnik Archiva Prezidenta Rossijskoj Federacii, „Zanjatszja Podgotovkoj Buduscsevo Mira” (A jövő béke előkészítése. Dokumentumok.) Moszkva, 1995. 4. 150–151.

Anthony Eden: The memoirs of Anthony Eden, Earl of Avon. 2. The Reckoning. Houghton Mifflin Company, Boston, 1965. 486–487.

³² The Foreign Office and the Kremlin. British Documents on Angol-Soviet Relations 1941–1945. Szerk. és bev. tan. Graham Ross, Cambridge, 1984. 47.

³³ NARA RG 59, 740.00119 E.W./10-2844

ték. Grigore Niculescu-Buzești külügyminiszter, az augusztus 23-i fordulat egyik kulcsfigurája helyére Constantin Vișoianu került. Ekkor lépett be a kormányba miniszterelnök helyettesként Petru Groza, és közlekedési miniszterként Gheorghe Gheorgiu-Dej. A Szovjetunió Romániát kelet-európai politikája kísérleti terepévé változtatta. A Vörös Hadsereggel szemben a román alkotmányos monarchia és a történelmi pártok védtelenül magukra maradtak. London nem győzte a nyugatbarát román politikusokat Moszkvával szemben mérsékletre inteni. Az angol diplomácia megpróbálta lojálisan teljesíteni a „százalékos” egyezséget, nem intrikált a román politikusokkal a Szovjetunió ellen. Az amerikai katonai misszió csak 1944. november utolsó hetében jelent meg Bukarestben. Sztálin Visinszkij külügyi népbiztos helyett november 7-én Bukarestbe küldte, hogy szerezzen érvényt az angol-szovjet „százalékos” egyezménynek. A megszállt-felszabadított területek katonai közigazgatása bizonyult annak az emeltyűnek, amivel a román politikai rendszert a sarkából kifordította. Vinogradov tábornok Malinovskij marsall nevében 1944. november 12-én nyújtotta át az ultimátumát Constantin Sănătescu tábornoknak, Petru Grozának és Constantin Vișoianunak. 48 órát adott a román katonai és polgári közigazgatási szerveknek, hogy Észak-Erdély területét kiürítsék. Követelte a Maniu-gárdák és az önkéntes ezredek feloszlását, az irreguláris csapatok egyik parancsnokának, Olteanunak, haditörvényszék elé állítását.

Visinszkij 1944. december 6-án lemondatta a második Sănătescu kormányt is. Hejlyét Rădescu tábornok vette át. Visinszkij „három látogatása” (1944. november-december, 1945. február-március, 1946. január) a kormányváltozások kiprovokálásával Romániát teljes mértékben Sztálin akaratának vetette alá. Az első alkalommal viszonylag „mérsékelt” lépett fel-állapította meg Le Rougetel angol politikai képviselő.³⁴ Az új kormány átszervezte a román fegyverszüneti bizottságot, aláírta a fegyverszünet 11-ik, jóvátételi cikkelyének végrehajtásáról kötött egyezményt, és ezzel néhány hétre elérte a szovjet-román viszonyban beálló válság csillapítását. Románia 1945. januárban visszakapta Moldávia polgári közigazgatásának jogát. Visinszkij engedni akart Észak-Erdély közigazgatásának kérdésében is, ámde Sztálinnak ezzel a területtel más tervei voltak. A szovjet vezérkar visszautasította a polgári közigazgatás visszaadását, mert – Styemenko tábornok³⁵ szerint – a román csapatok „rosszul harcoltak” Magyarországon. Még kevésbé lesznek motiváltak, ha legfőbb céljukat, Erdély megszerzését elérték-írta a legfelsőbb főparancsnoknak. A külügyi népbiztosság ideiglenes kormányzat, a magyar és román kommunistákból álló Észak-Erdélyi Végrehajtó Bizottság bevezetését javasolta.³⁶ Sztálin 1945. január 4-én Moszkva melletti dácájában fogadta a román kommunista vezetőket. Baloldali, népfrent kormány megalakítása esetén kilátásba helyezte, hogy a Szovjetunió visszaadja Romániának a polgári közigazgatást Észak-Erdélyben.³⁷

³⁴ FO 371.43636 Arrangement with USSR regarding spheres of activity in Greece and Roumania respectively, FO 371. 43646-7 Soviet policy in the Balkans, FO 371 44033-4 Allied Control Commission for Roumania FO 371. 48219, British policy towards Bulgaria, Roumania and other liberated countries policy towards ex-Satellites

³⁵ Styemenko, Sz. M.: A vezérkar a háború éveiben. Budapest, 1973.

³⁶ Tofik I. Islamov – Tatjana A. Pokivailova: Transylvanskij vopros vengero-ruminskij territorialnij spor i SSSR 1940-1946. Dokumenti. Moszkva, 2000. 286-287. Lavrentyev 1944. december 31-i feljegyzése Visinszkijnek.

³⁷ Lásd: Vasfüggöny Keleten. Iratok a magyar-román kapcsolatokról (1948-1955). Válogatta, sajtó alá rendezte, szerkesztette, a bevezető tanulmányt és a jegyzeteket írta: Fülöp Mihály, Vincze Gábor, Debrecen, 2007. 8.

A szovjet tervek Bukarestben és Budapesten egyaránt a régi rend megdöntését, új kormányzat létrehozását (создание новой власти) irányozták elő. Mihály király augusztus 23-i fordulatával ellenben a régi rendet mentette át – egy időre – és ezzel felborította a szovjet terveket. Churchill és Eden a „százalékos egyezményvel” szabad kezet adtak a szovjeteknek a román monarchiával és a történelmi pártokkal szemben. Az Egyesült Államok kormánya a háború utolsó szakaszában továbbra is teljes érdektelenséget tanúsított a balkáni ügyek iránt. Sztálin tudhatott arról, hogy Roosevelt már 1944. szeptemberben beletörődött a kialakult helyzetbe: „a szovjetek a saját hadműveleti zónájukban azt tehetnek, amit akarnak”.³⁸ Semmi sem tarthatta többé vissza attól, hogy Észak-Erdély közigazgatásának, vagyis a terület hovatartozásának kérdését felhasználva fellépjen a román monarchia ellen. Visinszkij első látogatása az olasz precedens alkalmazását célozta Romániára. A szovjet külügyi népbiztos helyettes elhíresült második látogatását, 1945. március 6-án a Groza-kormány Mihály királyra oktrojálását a moszkvai „százalékos” megállapodás (arrangement) tette lehetővé. Scobbie skót tábornok expedíciós hadteste 1944. december elején leverte az athéni kommunista felkelést. Sztálin feljogosítva érezte magát, hogy a saját befolyási övezetében, a román fővárosban, véget vessen a régi rendszernek.

Sztálin úgy vélte, Horthy Szálasi kinevezésével politikai öngyilkosságot követett el (он политически растерял себя).³⁹ A szövetségesek szempontjából Horthy kiugrási kísérletének bukásával Magyarország, mint tényező egyszer s mindenkorra megszűnt, nem kellett többé tekintettel lenni rá. A kialakult hatalmi űrben, Moszkvában Sztálin teremtette meg „a hatalom forrását”⁴⁰ a magyar kommunisták és Horthy tábornokainak részvételével, majd Debrecenbe küldte őket. A szovjet diktátor ezért érezte úgy, „Magyarországon azt tehet, amit akar.”⁴¹ A kormány, amit létrehozott, hadat üzent Németországnak, fegyverszünetet kért a Szovjetuniótól, és Moszkvában aláírta azt. Sztálin világosan megmondta a kormány megalakításában részt vevő Rákosi Mátyásnak, Gerő Ernőnek és Nagy Imrének, amikor Moszkvában, 1944. december elején Miklós Béla, Vörös János és Faragho kormányba vonásáról beszélgettek: „Meg kell őket hívni és mindent egyenesen elmondani nekik. Legjobb politika az egyenes politika. Meg kell mondani nekik, hogy a határok a régiek⁴² lesznek. Meg kell mondani, hogy fizetni⁴³ kell. Meg kell mondani nekik, hogy ha ők nem hajlandók, ⁴⁴akkor mások jönnek és baloldaliabb kormány lesz.”⁴⁵ Magyarország sorsa évtizedekre megpecsételődött...

³⁸ NARA RG 43. Roosevelt elnök 1944. szeptember- 26-i levele.

³⁹ Lásd: Korom Mihály: Magyarország ideiglenes nemzeti kormánya és a fegyverszünet (1944–1945). Budapest, 1981. 326.

⁴⁰ Uo. 328. Sztálin Gerőnek 1944. december 1-jén: „необходимо создавать источник власти”.

⁴¹ Sztálin 1945. decemberben 18-án Moszkvában fejtette ki James Byrnes amerikai külügyminiszternek, hogy azt tehetett, amit akart Magyarországon. Lásd CAB 133.

⁴² A trianoni határok

⁴³ 300 millió dollár jóvátételt.

⁴⁴ A kormányban részt venni – Korom Mihály kiegészítése.

⁴⁵ Korom Mihály: i. m. 330.